

ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЯ ЯК ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

А. О. Краснякова, м. Київ

Інтернет-комунікація розглядається як соціальна взаємодія суб'єктів, що здійснюється вербальними і невербальними засобами в мережі Інтернет. Проаналізовано проблеми вивчення інтернет-комунікації, визначено її особливості. Обґрунтовується думка, що інтернет-комунікація в політичному просторі на відміну від інших засобів комунікації має переваги, які сприяють формуванню двосторонньої суб'єкт-суб'єктної моделі комунікативної взаємодії. Звернено увагу на те, що взаємодія у віртуальному політичному просторі, з одного боку, стимулює активність суб'єкта, з другого – може призводити до ізоляції людини від сьогоденної політичної реальності. Наведено результати емпіричного дослідження суб'єктивного оцінювання молоддю впливу різних соціальних суб'єктів, а також інтернет-середовища на становлення та розвиток ознак політичної суб'єктності. З'ясовано, що вплив інтернет-комунікації на розвиток політичної суб'єктності респонденти оцінюють на рівні впливу мікро- та мезосередовища і звичайно вище, ніж вплив політичних партій і державних інститутів.

Ключові слова: інтернет-комунікація, політична суб'єктність, соціальна взаємодія, соціальні мережі, мікросередовище, мезосередовище.

Проблема. Стрімкий розвиток інтернет-технологій спричинює виникнення нових видів діяльності людини, відкриває необмежені можливості для її саморозвитку і самореалізації. Інтернет кардинально змінює спосіб життя сучасної людини, впливаючи на формування системи знань користувачів, їхні ціннісні орієнтації та принципи світосприймання. Завдяки технологічним можливостям змінюється структура комунікативного процесу. Зменшується дистанція між користувачами, у кожного суб'єкта з'являється можливість брати одночасно участь у різних формах комунікативної взаємодії – масових, групових, міжособистісних – і в ролі комунікатора, і в ролі реципієнта. Формується новий тип соціальної взаємодії у віртуальному просторі – інтернет-комунікація, метою якої є вже не тільки обмін вербальною і невербальною інформацією, а й створення та підтримка нових соціальних зв'язків.

Проблема дослідження інтернет-комунікації в політичному віртуальному просторі полягає в тому, що комунікацію в інтернет-мережі недостатньо розглядати лише як традиційний комунікативний процес, який забезпечує зв'язок між політиками і людьми, спільнотами, поколіннями. Сучасні інтернет-технології формують новий тип мислення, змінюють механізми трансляції соціального досвіду. Кіберпокоління за дуже короткий час стає досвідченішим, ніж люди старшого віку, і це збільшує розрив

між поколіннями у поглядах на економіку, політику, культуру. Сучасні протиріччя поколінь вже не вичерпуються традиційними суперечностями між “батьками” і “дітьми”. Руйнується традиційна система соціалізації, виникають нові, незнайомі попереднім поколінням способи передавання життєвого досвіду. Якщо в рамках конфігуративної культури індустріального та постіндустріального суспільства передавання життєвого досвіду відбувається від старших поколінь до молодших або від ровесників до ровесників, то в рамках префігуративної культури інформаційного суспільства знання передаються як від старших до молодших поколінь, *так і від молодших до старших*. Отже, інтернет-комунікація, як система соціальної взаємодії, разом із традиційними суб’єктами політичної соціалізації допомагає оволодіти політичними знаннями, цінностями, засвоїти норми поведінки і водночас генерує нові очікування молодого покоління щодо політичного розвитку країни. З огляду на це вважаємо дослідження впливу інтернет-комунікації на процес політичної соціалізації, становлення суб’єктності молодого людини актуальною науковою і суспільною проблемою.

Деякі аспекти комунікативної взаємодії сучасної молоді в інтернет-середовищі аналізуються в працях вітчизняних учених: І. М. Білоус, С. М. Квіт, С. М. Коноплицького, В. О. Климчука, І. А. Лучинкіної, Г. В. Мироненко, Л. А. Найдьонової, М. А. Остапенко, О. В. Петрунько, І. В. Піголенко, В. В. Посохової, Г. Г. Почепцова, О. В. Романенко, О. О. Суської, В. М. Щербини та ін. [2; 5–7]. Проте як чинник становлення політичної суб’єктності молодого людини інтернет-комунікація досі не розглядалася.

Мета статті: виявити й охарактеризувати особливості інтернет-комунікації як чинника становлення політичної суб’єктності молодого людини; емпірично дослідити суб’єктивне оцінювання студентською молоддю впливу інтернет-комунікації на ознаки політичної суб’єктності.

У сучасних дослідженнях проблем комунікативної діяльності людини в мережі Інтернет простежуємо різні підходи щодо визначення терміна “інтернет-комунікація”. Науковці полемізують з приводу базового іменника (комунікація, спілкування, гіперкомунікація, дискурс) та прикметника (комп’ютерна, комп’ютерно опосередкована, віртуальна, мережева, електронна, цифрова тощо). Із зростанням кількості досліджень у різних сферах наукового знання спостерігаємо також плутанину з формою множини та однини іменника “комунікація”, проте більшість дослідників використовують терміни “інтернет-комунікація”, “інтернет-дискурс”, “комп’ютерна комунікація”, “мережева комунікація”, “віртуальна комунікація”, “гіперкомунікація” як взаємозамінні.

Найбільш дискусійними залишаються питання про співвідношення понять “спілкування в мережі Інтернет”, “комунікація в мережі Інтернет”, “інтернет-комунікація”. Це пояснюється тим, що спілкування у віртуальному середовищі суттєво відрізняється від традиційного спілкування. У процесі комунікативної взаємодії внаслідок скорочення дистанції між користувачами виникають нові особливі стосунки, формуються нові стилі комунікативної взаємодії. Кожний учасник комунікативного процесу в інтернет-просторі діє самостійно, виступає як суб’єкт інтернет-спільноти й інтернет-середовища.

Особливостями інтернет-комунікації науковці вважають віртуальність, інтерактивність, гіпертекстуальність, глобальність, креативність, анонімність, фрагментарність, мозаїчність. При цьому вони звертають увагу на трансграничний характер комунікації користувачів в інтернеті (невизначеність числа анонімних користувачів та масштабів поширення інформації), високу мобільність комунікантів (як окремої людини, так і соціальних систем, соціальних інститутів), змінність ієрархічного порядку поширення інформації (з вертикального, із домінуванням одного із суб’єктів, до рівноправного), двосторонність [1; 2; 5–7; 10]. На нашу думку, інтернет-комунікація в політичному просторі також має істотні переваги на відміну від інших видів комунікативної взаємодії. Це насамперед:

1) *можливість взаємоопосередкованої взаємодії* будь-якого учасника комунікації з політиками, членами уряду, державними діячами, лідерами громадських і політичних організацій через сторінки в соціальних мережах, блоги, чати, електронну пошту, скайп тощо;

2) *часопросторова дифузність комунікацій в інтернет-просторі* – взаємодія не прив’язана до часу і місцеперебування комунікантів. Простір і час у віртуальній реальності моделюється самим користувачем;

3) *тенденція до конвергенції* (від лат. convergo – “наближатися”) – впливає на формування суб’єкт-суб’єктної моделі комунікації. Виявляється передусім у толерантному ставленні до політичної невизначеності іншого суб’єкта взаємодії, пошуку компромісів щодо прийняття його точки зору. Відповідно до соціально-психологічної теорії впливів В. О. Татенка саме в інтернет-просторі “замість суб’єкт-об’єктної за своєю суттю ідеї конкуренції, виживання одних за рахунок інших пропонується суб’єкт-суб’єктна модель взаємоопосередкованого саморозвитку, а саме: кожний активно, ініціативно, помірковано, етично і творчо – власне вчинково – віддає іншому за максимумом усе те найкраще, що в нього є, і так само – вчинково – привласнює за максимумом усе найкраще від іншого. Виникає справжня спільність «Ми»” [8, с. 184]. Прикладом можна вважати взаємодію спільнот у соціальній мережі Facebook;

4) *відсутність соціальної і вікової диференціації користувачів* – авторитет користувача, у тому числі і політика будь-якого віку і соціального статусу, підтримується не соціальним статусом, а рівнем його інте-

лекту, комп'ютерної компетентності та активності. Важливе значення мають також наявність у комунікантів власного погляду на політичні процеси, емоційний позитив, комунікативна компетентність, систематична присутність в інтернет-мережі та вміння здійснювати інтегровальні дії в політичному просторі.

Утім, слід зазначити, що, окрім переваг, інтернет-комунікація має деякі негативні ефекти, які, на наш погляд, також впливають на процес становлення політичної суб'єктності особистості. Вважаємо, є сенс докладніше розглянути наявні протиріччя (парадокси) впливу інтернет-комунікації на реципієнта.

По-перше, інтернет-комунікація, продовжуючи шерог слалих ви-находів людського генія, таких як радіо, телеграф, телефон, телебачення, зближує людей різних країн, різних культур, що говорять різними мовами, живуть у різних годинних поясах. Водночас із розвитком інтернет-технологій збільшується кількість соціальних і воєнних конфліктів, зростають масштаби і чисельність їхніх учасників. На переконання професора філософії Інсбрукського університету (Австрія) Ганса Кьохлера, розвиток Всесвітньої Мережі в умовах сучасного інформаційного суспільства не веде до прогресу соціального. "Ні Інтернет, ні нові соціальні медіа, – зазначає Кьохлер, – не наближають нас до миру і справедливості. Навпаки, упродовж останнього десятиліття міжцивілізаційна ненависть і розколи в суспільстві поглиблюються" [4, с. 76].

По-друге, встановлено, що інтерактивна взаємодія користувачів інтернету має психотерапевтичний ефект, оскільки гасить фізичну активність людини, знижує конфліктність за рахунок зменшення особистих контактів. Разом з тим завдяки гіперкомунікації інтернет-простір стає платформою, де розгортаються гострі політичні дискусії, у результаті яких посилюється політичне протистояння, зростає рівень напруженості в суспільстві. Це, безумовно, впливає на психологічний стан людини. Окрім цього, швидкоплинність комунікації у віртуальному просторі, фрагментарність і мозаїчність змісту інформації породжують інформаційне перевантаження, викликають роздратування та вияви агресії.

По-третє, занурення в потік політичної інформації, нерідко суперечливої та провокаційної за змістом, спричинює "вислизання" інформаційних повідомлень, у зв'язку з чим актуалізується проблема відбору інформації, розташування її в певній логічній послідовності. Можливість отримувати різнопланову інформацію, коментувати та поширювати її на численний загаль, з одного боку, стимулює особистість до вияву суб'єктної активності, а з другого – робить її самотньою в неосяжній віртуальності. Не маючи життєвого досвіду, молода людина починає використовувати тільки необхідну частину політичної інформації, ту, яка їй потрібна для захисту своїх прав та життєвих інтересів. Надмірна інформація стає для неї *шумовим фоном*, який заважає ґрунтовно аналізувати суспільно-

політичні процеси, гальмує ухвалення раціонального рішення, стримує політичну активність у реальному житті. До того ж відчуження людини від безпосередньої участі в діяльності органів представницької демократії та соціальної самоорганізації, громадських та політичних організацій призводить найчастіше до розвитку лише віртуальної, “симулятивної” політичної суб’єктності, коли індивід відчуває себе суб’єктом тільки у віртуальному політичному просторі Всемережжя. Тож активність у віртуальному політичному просторі стимулює участь людини в суспільно-політичному житті, але якщо віртуальна активність не підкріплюється вчинковою політичною участю в реальному житті, збільшується ізоляція особистості від політичної дійсності. Це може стати причиною розвитку “симулятивної” політичної суб’єктності, яка згодом, за умови реальної політичної участі, може перетворитися на дієву, вчинкову або залишитися лише віртуальною.

Слід зазначити, що у віртуальному світі людина завжди оперує образами (симулякрами, за Ж. Бодріаром), які виникають в процесі аналізу інформаційного контенту різних агентів впливу. За теорією Ю. Габермаса, агентами впливу у віртуальному середовищі є так звані нові феодалі публічного простору (провайдери, редактори, адміністратори сайтів), які, намагаючись певним чином вплинути на свідомість “інформаційних кріпаків” (користувачів інтернету), насичують контент не тільки інформацією про події, а й нав’язують свої коментарі-ставлення [9]. Отже, в процесі інтернет-комунікування особистість відчуває себе незалежною, оскільки думає, що самостійно утворює нові соціальні зв’язки, конструює власний простір політичної взаємодії, бере віртуальну участь у політичних акціях, публічних обговореннях, дискусіях із суспільно-політичних питань. А проте не можна забувати про те, що інтернет-технології непомітно для людини закріплюють в її пам’яті будь-яку інформацію і в такий спосіб формують її потреби, інтереси, цінності, політичні погляди. Тому будь-який користувач завжди є відкритим для зовнішніх впливів, у тому числі і маніпулятивних. В. М. Щербина стверджує: “Інтернет дає змогу впливати на людей з дуже раннього віку. У процесі інтернет-комунікації відбувається не лише мовна і культурна експансія, а й програмування певних структур свідомості і підсвідомості, у тому числі політичних орієнтацій” [10, с. 114].

Гарантією збереження балансу між реальним і віртуальним політичним світом, на нашу думку, є політична суб’єктність – спроможність людини долучатися до усвідомлено-відповідальної, надситуативної політичної участі, мета якої – вплив на суспільно-політичні процеси. Ознаками політичної суб’єктності, на наш погляд, можуть бути стійкий інтерес людини до політики, її політична компетентність, усвідомлення своєї спроможності впливати на суспільно-політичні процеси, бажання брати участь у суспільно-політичному житті країни, реальна (дієва, вчинкова)

політична участь, громадянська відповідальність, ініціатива у вирішенні значущих проблем суспільства, відповідальність за власну політичну поведінку та поведінку інших [3, с. 52].

У контексті нашого дослідження особливий інтерес становить концепція Дж. Спенсера, згідно з якою комунікація як соціальна взаємодія відбувається через спілкування, обмін інформацією про події, що мають значення для її учасників. *Відповідно інтернет-комунікацію ми розглядаємо як соціальну взаємодію суб'єктів, що здійснюється вербальними і невербальними засобами в мережі Інтернет для творення й підтримки нових соціальних зв'язків.* Вважаємо, що для того, щоб увійти в інтернет-середовище і взаємодіяти там з іншими, людина вже виявляє певні ознаки суб'єктності, зокрема активність, прагнення саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації.

Щоб з'ясувати суб'єктивну оцінку щодо впливу інтернет-комунікації на становлення політичної суб'єктності молоді, ми провели емпіричне дослідження методом репертуарних решіток. Респондентам було запропоновано оцінити, якою мірою діяльність політичних і неpolітичних суб'єктів (родини, друзів, викладачів, ЗМІ, громадських організацій, політичних партій, державних інститутів) та інтернет-середовище впливають на розвиток їхнього інтересу до політики, політичні знання, знання основ політичної взаємодії, бажання брати участь у суспільно-політичному житті, відповідальність за свою країну, ініціативність у вирішенні суспільно значущих проблем, усвідомлення можливості впливу на перебіг суспільно-політичних процесів, відповідальність за власну політичну поведінку, реальну участь у політичних подіях. До переліку агентів впливу ми включили інтернет-сайти та соціальні інтернет-мережі. У цьому випадку *інтернет* з огляду на його роль у політичних процесах аналізуємо як *політичний феномен сучасності; соціальний інститут*, що акумулює в собі сукупність норм, які регулюють взаємодію людей у тій чи іншій сфері життєдіяльності та перетворюють цю взаємодію в систему соціальних ролей [7]; *інтернет-середовище* розглядаємо як утворений різними суб'єктами *новий простір соціальної взаємодії*, де відбувається віднаходження особистістю власного політичного "Я".

У дослідженні, яке проводилося 2015 р., взяли участь 137 осіб віком від 18 до 27 років. Усі респонденти належали до активних користувачів інтернету (були зареєстровані хоча б в одній із соціальних мереж). Вибірку утворили студенти 3 і 4-го курсів київських вишів.

На основі даних емпіричного дослідження було визначено середні значення впливу соціальних суб'єктів та інтернет-середовища на ознаки політичної суб'єктності (табл.). Спробуймо відтак проаналізувати суб'єктивне оцінювання студентською молоддю впливу інтернет-комунікації на становлення ознак політичної суб'єктності. Результати дослідження показали, що студентська молодь оцінює вплив інтернет-

комунікації на становлення ознак політичної суб'єктності на рівні впливу неpolітичних суб'єктів мікро- і мезосередовища (родини, близьких друзів, викладачів, ЗМІ) і значно вище, ніж вплив політичних суб'єктів (політичних партій, державних інститутів). При цьому респонденти вважають, що інтернет-сайти є більш впливовими, ніж соціальні інтернет-мережі, коли йдеться про інтерес до політики, політичні знання основ політичної взаємодії. А інтерактивна взаємодія в соціальних мережах більше впливає на бажання молоді долучатися до суспільно-політичного життя країни, брати реальну участь у політичних подіях та спроможність відповідати за свою політичну поведінку. Однаковим студенти вважають вплив інтернет-сайтів та соціальних мереж на відчуття відповідальності за країну, ініціативність у вирішенні суспільно значущих проблем та усвідомлення можливості впливу на перебіг суспільно-політичних процесів.

Коли ж йдеться про політичних суб'єктів, то слід зазначити, що вплив діяльності громадських організацій (ГО) на бажання студентської молоді брати участь у політичних подіях оцінюється респондентами на рівні впливу викладачів, інтернет-середовища та ЗМІ. Вплив ГО на реальну участь у політичних подіях молоді прирівнює до впливу друзів і водночас вважає його вищим, ніж вплив усіх інших суб'єктів. На жаль, вплив діяльності політичних партій і державних інститутів на становлення ознак політичної суб'єктності випробувані оцінили як найменший.

Висновки. Інтернет-комунікація є системою соціальної взаємодії різних суб'єктів, що здійснюється за допомогою вербальних і невербальних засобів у мережі для обміну інформацією та створення нових соціальних зв'язків. На відміну від інших видів комунікації інтернет-комунікація в політичному просторі має значні переваги, що позитивно впливає на розвиток суб'єктності індивіда, зокрема політичної. Нове віртуальне інтернет-середовище, утворене в результаті інтернет-комунікації різних суб'єктів, сприяє утвердженню двосторонньої суб'єкт-суб'єктної моделі комунікативної взаємодії, що прискорює становлення суб'єктності особистості.

Інтернет-середовище все більше стає для молоді тим новим соціальним простором існування, де відбувається віднаходження особистістю власного політичного "Я". Комунікація в інтернет-середовищі як взаємодія рівних суб'єктів стимулює активність комунікантів у віртуальному політичному просторі і запускає процес становлення політичної суб'єктності молоді людини. Разом з тим охарактеризовані нами негативні ефекти впливу інтернет-комунікації в політичному просторі гальмують політичну активність користувачів. Якщо віртуальна активність не підкріплюється реальною (вчинковою) політичною участю, ізоляція молоді людини від політичної реальності посилюється, що найчастіше веде до розвитку лише віртуальної, "симулятивної" суб'єктності.

Таблиця

**Середні значення впливу соціальних суб'єктів
та інтернет-середовища на ознаки політичної суб'єктності**

Ознаки політичної суб'єктності	Агенти впливу									
	родина	педагоги, викладачі	друзі, однокурсники	змі (тб, радіо, друковані видання)	інтернет-сайти, блоги, вікіпедія	соціальні інтернет-мережі, чати	громадські організації	політичні партії та лідери	президент, верховна рада, кабінет міністрів	політичні події*
інтерес до політики	1,1	0,5	0,8	0,8	0,9	0,7	0,4	0,2	0,3	1,4
політичні знання	1,2	0,9	0,8	0,9	1,1	0,8	0,5	0,4	0,5	1,2
знання основ політичної взаємодії	0,7	0,7	0,4	0,6	0,7	0,6	0,4	0,2	0,3	1,0
ініціативність у вирішенні суспільно значущих проблем	1,0	0,6	0,7	0,6	0,6	0,6	0,7	0,3	0,2	1,0
відповідальність за свою країну	1,6	1,0	1,0	1,0	0,8	0,8	0,7	0,2	0,3	1,3
усвідомлення можливості впливу на перебіг суспільно-політичних процесів	0,8	0,5	0,6	0,6	0,6	0,6	0,4	0,0	0,0	0,9
відповідальність за власну політичну поведінку	1,3	0,7	0,7	0,6	0,4	0,5	0,5	0,2	0,4	1,0
бажання брати участь у суспільно-політичному житті	0,5	0,6	0,8	0,6	0,5	0,6	0,6	0,1	0,1	0,9
реальна участь у політичних подіях	0,3	0,3	0,5	0,1	0,2	0,4	0,5	0,0	0,0	0,9

*Примітка. Вплив політичних подій на становлення ознак політичної суб'єктності досліджувався окремо; тут його значення наводяться, щоб порівняти вплив політичних подій із впливом різних соціальних суб'єктів.

Результати емпіричного дослідження суб'єктивного оцінювання молоддю впливу різних соціальних суб'єктів у тому числі, інтернет-мереж, на становлення та розвиток ознак політичної суб'єктності показали, що вплив інтернет-середовища респонденти оцінюють на рівні впливу родини, викладачів, друзів, ЗМІ, громадських організацій. А вплив політичних суб'єктів, які утворюють реальний і віртуальний політичний простір взаємодії, зокрема вплив політичних партій та державних інститутів, на всі ознаки оцінюється молоддю, на жаль, як найменший. Тому саме ті політичні суб'єкти, які повинні відігравати провідну роль у становленні та розвитку політичної суб'єктності молодих громадян країни, мають знайти механізми залучення молоді до реальної політичної участі та впливу молоді на перебіг політичних процесів у суспільстві.

Перспективою дослідження впливу інтернет-комунікації на становлення політичної суб'єктності є вивчення стилів взаємодії комунікантів у віртуальному середовищі, а також комунікативних практик, що сприяють розвитку ознак політичної суб'єктності особистості.

Література

1. *Горошко Е. И.* К уточнению понятия “компьютерно опосредованная коммуникация”: проблемы терминоведения / Е. И. Горошко // Образовательные технологии и общество. – 2009. – Т. 12. – № 2. – С. 445–455.
2. *Квіт С. М.* Масові комунікації : підручник / С. М. Квіт. – К. : Києво-Могилянська академія, 2008. – 206 с.
3. *Краснякова А. О.* Політична суб'єктність: умови становлення та ознаки розвитку / А. О. Краснякова // Проблеми політичної психології : зб. наук. праць / Асоц. політ. психологів України, Ін-т соц. та політ. психології НАПН України. – К. : Міленіум, 2014. – Вип. 1 (15). – С. 45–55.
4. *Кёхлер Г.* Новые социальные медиа: шанс или препятствие для диалога? / Г. Кёхлер // Полис, Политические исследования. – 2013. – № 4. – С. 75–87.
5. *Лучинкіна А. І.* Психологічні закономірності соціалізації особистості у віртуальному просторі : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.05 / А. І. Лучинкіна ; НАПН України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. – К., 2014. – 35 с.
6. *Почепцов Г. Г.* Коммуникативные технологии двадцатого века / Г. Г. Почепцов. – К. : Ваклер, 2002. – 656 с.
7. *Современная интернет-коммуникация: структура и основные параметры : [кол. моногр.].* – М. : Наука; Флинта, 2012. – 323 с.
8. *Татенко В. О.* Соціальна психологія впливу : монографія / В. О. Татенко. – К. : Міленіум, 2008. – 216 с.
9. *Хабермас Ю.* Вовлечение другого: Очерки политической теории / Юрген Хабермас ; пер. с нем. Ю. С. Медведева ; под ред. Д. А. Складнева. – М. : Наука, 2001. – 417 с.
10. *Щербина В. М.* Сітьова кіберкомунікація як соціальний феномен / В. М. Щербина // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 1. – С. 109–116.

Reference

1. Goroshko, E. I. (2009). K utochneniyu ponyatiya "kompyuterno oposredovannaya kommunikatsiya: problemy terminovedeniya" [About clarifying the concept of computer-mediated communication: terminology issues]. *Obrazovatelnye tekhnologii i obshchestvo* [Educational Technology & Society], vol. 12, no. 2, 445–455 (rus).
2. Kvit, S. (2008). *Masovi komunikatsii: pidruchnyk* [Mass communication: text-book]. Kyiv: Publ. of Kyiv-Mohyla Academy (ukr).
3. Krasniakova, A. (2014). Politychna subiektnist: umovy stanovlennia ta oznaky rozvytku [Political subjectivity: conditions for formation and indications of development]. *Problemy politychnoi psykholohii* [Problems of political psychology], 1(15), 45–55 (ukr).
4. Kohler, G. (2013). Novye sotsialnye media: shans ili prepjatstvie dlya dialoga? [New social media: a chance or an obstacle for a dialogue?]. *Polis, Politicheskie issledovaniya* [Polis, Political Research], 4, 75–87 (rus).
5. Luchynkina, A. (2014). Psykholohichni zakonomirnosti sotsializatsii osobystosti u virtualnomu prostori [Psychological patterns of socialization in virtual space], Abstract of Ph. D. dissertation, G. S. Kostyuk Institute of Psychology, Kyiv (ukr).
6. Pocheptsov, G. G. (2001). *Kommunikativnye tekhnologii dvadtsatogo veka* [Communication technologies of the 20th century] [Theory of communication]. Moscow: Vakler Publ. (rus).
7. *Sovremennaya internet-kommunikatsiya: struktura i osnovnye parametry* (2012). [Modern Internet communication: structure and basic parameters], Moscow: Nauka; Flinta Publ. (rus).
8. Tatenko, V. O. (2008). *Sotsialna psykholohiia vplyvu* [Social psychology of influence]. Kyiv: Milenium Publ. (ukr).
9. Habermas, Yu. (2001). Vovlechenie drugogo: Ocherki politicheskoy teorii [Inclusion of the other: Studies in Political Theory]. Translated by S. Medvedev; ed. D. A. Sklyadnev. Moscow: Nauka (rus).
10. Shcherbyna, V. M. (2002). Sitiova kiberkomunikatsiia yak sotsialnyi fenomen [Network cibercommunication as a social phenomenon]. *Sotsiologhiia: teoriia, metody, marketynh* [Sociology: theory, methods, marketing], 1, 109–116 (ukr).

Краснякова А. А. Интернет-коммуникация как фактор становления политической субъектности личности

Интернет-коммуникация рассматривается как система социального взаимодействия субъектов, осуществляемая с помощью вербальных и невербальных средств в сети Интернет. Проанализирована проблема изучения интернет-коммуникации, определены её особенности. Обосновывается мнение, что интернет-коммуникация в сфере политики в отличие от других средств массовой коммуникации имеет преимущества, которые содействуют формированию двухсторонней субъект-субъектной модели коммуникативного взаимодействия. Обращено внимание на то, что взаимодействие в виртуальном мире, с одной стороны, стимулирует активность субъекта, а с другой – может привести к изоляции человека от существующей политической реальности. Приведены результаты эм-

пирического исследования субъективного оценивания молодёжью влияния социальных субъектов, а также интернет-среды на становление и развитие признаков политической субъектности. Выявлено, что влияние интернет-коммуникации на развитие политической субъектности респонденты оценивают на уровне влияния микро- и мезосреды и обычно выше, чем влияние политических партий и государственных институтов.

Ключевые слова: интернет-коммуникация, политическая субъектность, социальное взаимодействие, социальные сети, микросреда, мезосреда.

Krasnyakova A. O. Internet communication as a factor of consolidation of individual political subjectivity

The Internet communication is defined as subject social interaction carried out by verbal and non-verbal means on the Internet. The issues of studying the Internet communication have been analysed and its characteristics have been determined. It is proved that online communication in politics, unlike other communication media, has advantages, which promote the formation of the two-way subject-subject model of communicative interaction. It is stressed that virtual interaction, on one hand, stimulates subject's activity and, on the other, can lead to individual's isolation from the current political realities. The findings of the empirical research dealing with youth's subjective evaluation of the influence of social actors on the development of the political subjectivity are presented. It has been found out that according to the respondents the impact of the Internet communication on the development of the political subjectivity is made on the level of micro- and meso-environment and it is more potential than the influence of political parties and state institutions.

Key words: the Internet communication, political subjectivity, social interaction, social networks, micro and meso environment.